

Kerst: glorieus of toch niet

De afgelopen dagen wisselen de doemdenkers en optimisten elkaar af in de media. Bart Flos zei gisteren op de radio bij Spijkers met Koppen dat de wereld veiliger is dan ooit. Statistieken melden dat er minder geweldsslachtoffers zijn per honderdduizend mensen, en steeds minder mensen sterven van de honger. Dat het anders voelt, zegt hij, is omdat we elkaar napraten nat het allemaal zo erg is wat er gebeurt. We moeten ons verenigen. Kijken naar de dingen die goed gaan in de wereld. Gewoon vasthouden aan de statistieken en blijven geloven in de mensheid, en dan komt het allemaal goed. Van Huub Oosterhuis stond gisteren een Kerstgedicht op de voorpagina van Trouw, dat uitermate somber van toon was. Ik lees het aan u voor.

Kerstmis 2016

Verschrikkelijk is de wereld.
Geen Jezus zal Aleppo redden
en zijn god
zwijgt zo diep in alle talen
dat het voelt alsof hij niet bestaat,
nooit heeft bestaan, niet kan, niet wil -
wat is er met mijn brein
dat ik hem steeds weer denk?

Er zal nooit, nergens
een begin van redding zijn
als niet tenminste één mens zegt
'hier ben ik'
en ziende om zich heen
zoekt of er nóg een is, nog twee of drie
met vonken licht 'hier ben ik'
in hun ogen.
In diepe nacht - geen ster te zien
geen engelenzang te horen -
zullen zij gaan
om wat misschien nog kan,
te hopen valt, te redden is

één vluchtkind kantje boord
voorgoed geboren.

Kerstmis is twee- of driemaal
niet te tellen naamloos velen
die 'hier ben ik' zijn
en doen wat moet gedaan.

Twee totaal verschillende mensen, met een volkomen tegenovergestelde stemming over de toestand in de wereld. Maar ze delen op één punt eenzelfde gedachte: het is de mens, die het moet doen.

Nu hebben we vanmorgen het Kerstevangelie gelezen, waarin eenvoudige herders in het veld van een engel horen, dat voor hen de redder is geboren, de Messias, de Heer. Na die aankondiging barst er een engelenkoor los, dat God eert en vrede bezingt voor alle mensen die God lief heeft. In dat lied klinken de woorden mee, die we hebben gehoord in dat prachtige Messiah fragment en die we hebben gelezen in Jesaja 9. Daarin klinkt de hoop en verwachting, dat God het gaat doen. Hij zal ons een glorieuze toekomst geven. Zijn ijver zal het tot werkelijkheid maken. En daarbij krijgt Jahweh zijn krijgsnaam: De Heer van de hemelse machten! Adonai Tsevaot! Het is zijn strijd, zo zeggen de woorden. Het probleem van de wereld is Gods probleem. En Hij lost het op.

Twee verschillende vertrekpunten voor het oplossen van de toestand in de wereld. Mensen moeten het doen. Nee, God gaat het doen. Wie heeft er gelijk? En wat betekent het Kerstfeest in deze? Een koestering aan de warme en glorieuze woorden van wat God geeft, het vertrouwen dat Hij het allemaal goed maakt? Of zit er ook nog een randje aan, waar we ons aan schuren?

Het zijn de woorden uit de Schrift, die zeggen dat God ingrijpt in de gebeurtenissen van de wereld, zowel de woorden uit Jesaja als die uit Lucas. . Maar houden die woorden in, dat we er altijd maar van uit kunnen gaan, dat de problemen in de wereld, of onze problemen en angsten en zorgen Gods probleem zijn? De woorden uit Jesaja 9 zouden dat kunnen suggereren. Ze klinken als tegenspraak op de toespraken van Jesaja aan het volk van Israel, die geen goed nieuws inhielden. Hij kondigde aan, dat het koninkrijk van Israel verloren zou gaan. Dat er een periode van beproeving en loutering aan zat te komen. En dan klinken deze woorden, die bovendien (dat is in de vertalingen weggevallen) steeds worden vooraf gegaan met: ja maar....! Die dialoog klinkt ongeveer zo:

Mensen luister nou, we gaan een donkere tijd tegemoet....

Ja maar, Jesaja, gaat God ons volk licht geven, in plaats van duisternis. Niet zo somber Jesaja, God laat de vreugde weer terugkomen, en hoe!

Nee maar luister nou, Israel zal onder de voet gelopen worden.....

Ja maar Jesaja, God gaat ons bevrijden van die vreselijke vreemde overheersingen!

Nee nee, luister nou, we zullen beproevingen moeten ondergaan....

Ja maar Jesaja, God laat die heilige oorlogen en het militaire geweld stoppen!

nee nee, luister nou, eerst gaat God ons aan ons lot overlaten.....

Ja maar Jesaja, God gaat de macht en glorie van ons koningshuis herstellen met een geweldige koning! En dan zal alles goed komen!

Deze woorden waren op zichzelf niet onwaar. Ze werden gezegd door mensen, die heel goed waren ingevoerd in de Israëliëse traditie. Die beloften waren ook door Jahweh gedaan, ze hoorden bij het

verbond tussen God en zijn volk. Maar het probleem was, dat ze op dat moment niet aan de orde en dus ongepast waren. Op de korte termijn van de geschiedenis zouden al deze prachtige dingen niet gebeuren en moest het volk van Israel eraan geloven. Het zou niet goed komen. Het volk moest leren om op God te vertrouwen terwijl het niet goed ging.

Terwijl er geen voorspoed was.

Terwijl er geen eervolle plek was, geen heiligdom, waaraan het zijn identiteit kon spiegelen.

Terwijl er niets was, waar ze zelf en de andere volken van onder de indruk konden raken.

Het indrukwekkende was bij de vreemde mogendheden. De Assyriërs, de Babyloniërs, de Perzen, de Grieken en de Romeinen. Daar stonden de geweldige paleizen en tempels. Daar was de militaire overmacht. Daar waren de machtige scheepsvloten. Daar was geweldige rijkdom.

De neiging om onder de indruk te raken van het imposante, het glorieuze, moest in de hoofden en harten van het volk Israel worden afgebroken. De neiging om dat als teken van Gods zegenrijke nabijheid te zien, het verlangen daarnaar, moest door het vuur van de loutering.

Ze kregen de opdracht om door te gaan en door te leven, in den vreemde, met alleen dat wat ze van God geleerd hadden, de leefregels die Hij hen gegeven had. En niets meer.

Opdat eeuwen later een Koningskind van Godswege door eenvoudige mensen herkend kon worden in een voederbak, ergens buiten onder een afdakje, een drinkplaats voor dieren. Terwijl zich inmiddels in het wederopgebouwde land weer een establishment had gevormd van schriftgeleerden en farizeeën.

Maarten Luther schreef dit:

Het is toch vreemd dat de machtige en geleerde farizeeën en sadduceeën in Jeruzalem niets over deze geboorte gehoord hebben. Ja, daarom is dit een wonderlijke zaak geweest! Dit alles is echter zo gebeurd opdat deze geboorte ons niet zou verschrikken en opdat onze harten gelokt zouden worden om Christus in Zijn nederige geboorte lief te hebben. Als deze geboorte verkondigd was aan de voornamen van deze wereld, en de herders hadden zichzelf vergeleken met deze machtigen [Dts.: grossen Hansen], en met hun wijsheid en rijkdom, dan zouden ze alleen maar hebben kunnen vrezen dat het hen niet aanging. Als Christus was gekomen met bazuingeschal en in een gouden wieg was neergelegd, dan was dat op zich wel schitterend geweest – maar voor mij zonder troost. Hij moest echter in de schoot van een arme maagd liggen en in de ogen van de wereld van geen betekenis zijn. Hier alleen kan ik tot Hem komen.

Als er iets is, wat Kerst ons leert, dan is het, dat God zich verbindt aan het kleine, het niet glorieuze. Dat hij aanwezig is waar mensen niet naar omkijken. En Hij wijst ons de weg om datzelfde te doen. Niet onder de indruk raken van het wereldse machtsvertoon. Noch de pracht en praal ervan, noch de afschrikwekkende vormen ervan. En beide maken we in deze tijd op een heftige manier mee.

Het is heel goed mogelijk, dat wij, hier en nu, aan de vooravond staan van een periode van beproeving en loutering. En dat wij, net als de Israëlieten, de opdracht krijgen om het te doen met wat er overblijft. Zonder de hulp van de macht van de meerderheid, die er eeuwenlang is geweest. Zonder grote kerkgebouwen. Zonder prachtig klinkende Messiahs en Bachcantates. Ik was vorige week naar een Kerstconcert in het Concertgebouw in Amsterdam. En terwijl ik ontzettend genoot en me gezegend voelde door die prachtige muziek, moest ik eraan denken wat een geweldige beschaving en cultuurgoed het christendom in Europa heeft gebracht. Tegelijkertijd voelde het heel dubbel, omdat ik inmiddels met de woorden van Jesaja en hun diepere betekenis bezig was en dus ook besepte: dit is niet de kern waar het om gaat.

Niet onder de indruk raken van het machtsvertoon, het glorieuze in goede en kwade zin. Dat kan alleen, als we wegblijven uit het of of denken. Mensen moeten het doen. Nee God moet het doen. Er is geen gelijk van een van beide partijen. Deze wereld behoort aan God toe, en in die zin is zij ook uiteindelijk zijn zorg. Maar tegelijkertijd is de Bijbelse boodschap er telkens weer een, die mensen oproept om ja tegen Hem te zeggen, en daarmee wel in de wereld maar niet van de wereld te zijn. En daarmee krijgen de woorden van Huub Oosterhuis wél hun kracht. Zolang God het met deze wereld uithoudt, hebben wij de opdracht hem te laten zien en te gaan waar dat nodig is, en te doen wat nog te redden valt.

Ik eindig met de laatste woorden uit het gedicht van Huub Oosterhuis.

Kerstmis is twee- of driemaal
niet te tellen naamloos velen
die 'hier ben ik' zijn
en doen wat moet gedaan.

Amen.